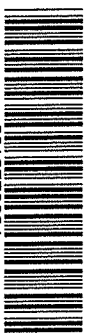

92-908841 (13804/15)

3.4.

MZK-UK Brno

2619776684

ÚVOD

1. DĚJINY

Není to jen pouhá zvydatost o tom, co bylo, co nás a lidstvo již odedávna nutilo zajímat se o minulost. Ač ani to nesmíme podceňovat, neboť co je přirozenějšího než že člověk, toužící vše poznat a proto vnikající do všech záhad a otázek lidstva i přírody, chce i toto znát: svou minulost. Ale dějiny jsou i více: odhalují smysl existence, snažení, bojování i práce národů a celého lidstva. Nemůžeme věřit, a čím více jsme se naučili myslet vědecky, tím méně, že co se v minulosti dalo, dalo se jen náhodou, shlukem okolností. Jako jsme se naučili poznávat neúprosné zákony přírodního dění, tak jsme dnes pevně přesvědčeni, že i v lidském dění, t. j. v dějinách čili životě lidstva a jeho skupin (národů, tříd) vládne zákonitost, i když zde, pro tak zv. svobodnou vůli člověka, t. j. svěvolnější zasahání jednotlivců, tyto zákony nejsou ani tak zjevné, ani tak jednoznačné jako v přírodě. Ale jen ten, kdo vůbec zůstal nedotčen vědou a jejím myšlením, může dnes ještě mít za to, že zde — což zároveň znamená jediné zde, při přísné zákonitosti ve všem ostatním vesmíru — vládne libovůle, náhoda, anarchie. Anebo jen ti to mohou hlásat, kdož sledují jiné cíle než právě dobrat

se správného poznání, jako tomu bylo a jest v buržoasním liberalismu, jenž, aby podpířel své usilování o co největší volnost jednotlivce v jeho podnikání a kořistění i za cenu společenské anarchie, vykládal tak ústy svých dějepisců i historii: beze vši zákonitosti, zcela anarchisťicky. Ale my, kteří ani nemáme takoveto antisociální zájmy, ani nedovedeme již myslet takto nevědecky, ne věříme, ale bezpečně víme — zejména po průkopnických pracích velikých učitelů marxismu — že i vývoj lidstva, jako všechno na světě, má své zákony.

I chceme znát tyto zákony, protože jako přírodní zákony, tak jisté i tyto zákony nemohou nemít veliký význam pro nás i dnes. Především nás znalost těchto zákonů neobyčejně sílí a podporuje v celém našem snažení a jednání, neboť víme-li, že co se děje, děje se po jistém zákonu, nebudeme se cítit hříčkou, nýbrž složkou, částicí jistého procesu, což je nad jiné důležité v dobách, kdy stihne lidstvo neb národ něco nečekaného, nemlého. Tu opření o toto vědomí nebudeme malomyslnět. A to tím spíše, že jedním z hlavních takových zákonů, dnes studiem dějin již dostatečně ověřený, jest ten, že lidstvo, i když zdanlivě někdy po divných cestách, jde stále vpřed. Jako v přírodě, tak i zde objevují se poruchy, ale žádná z nich není tak silná, aby zvrátila sám tento zákon vývoje vpřed. Žádná dosud doba, i ta nejhroznější, pro lidstvo nejtěžší, nepřesla, aby nepřinesla něco, co ne-li v tu chvíli, tedy potom, at už postupem z ní nebo odporem proti ní, vedlo lidstvo dále. A to nás tedy může ještě více slíbit, abychom nikdy nezoufali, ale věřili, že necht se někdy v přítomnosti děje cokoliv, není to konec, poslední slovo, nýbrž naopak nový zase

a další krok, i když někdy bolestmi národů těžce vykoupený, kupředu, k lepší budoucnosti.

I přino učí nás však dějiny takto mnoho, neboť poznáme-li zákony vývoje lidstva, budeme i my, lidé přítomnosti, daleko lépe vědět, co dělat a jak to dělat i kam se postavit, abychom spolupracovali na tomto odvěkém, od pravěku stále dál a dál, a tedy i z dnešní přítomnosti dále do budoucnosti jdoucím vývoji lidstva. A jako s poznáním přírodních zákonů jsme se naučili zároveň je ovládat a využívat pro dobro lidí, tak i zde, i když z nahoře uvedených příčin daleko ne v té míře, než přece jen tímto poznáním se rovněž naučíme, jak zasahovat do vývoje, aby šel tou cestou, již má jít. Jak nejlépe to dokazuje dnešek, kdy naprosto ne zase náhodou, ale zcela přirozeně neaktivnějšími nejen spolupracovníky, ale i regulátory současných dějin po linii správného vývoje jsou ti, kteří jsou vyzbrojeni přesnou naukou velikých mistrů marxismu o vývoji lidstva.

Ano, poznání dějin, t. j. historického vývoje, je nám dnes vůbec poznáním všech poznání, poněvadž jsme se naučili ze studia přírody i dějin, že nic není stálého, nic neproměnitelného, ale všechno je vývoj. I nejjednodušší věci, i pojmy, vůbec všechno má svou historii, mění se, i podléhá zákonům vývoje. A proto chci-li znát věc, chci-li rozumět pojmu, musím znát vývoj, historii té věci a pojmu. Neznám-li, nic nevím. Člověk, národ, lidstvo — jak věčné jsou to zdánlivé pojmy, a přece, jak proměnlivé! Každá doba, každá třída vykládala si a vykládá tyto „věčné“ pojmy jinak, každá po svém. A tak je tomu i u všech ostatních věcí i pojmů. A točí se v uzavřeném kruhu ten, kdo se spokojuje jen přítomným stavem věcí a pojmů. I naopak osvobozuje se z pout

nahodlostí, rozličných předsudků a klamných představ ten, kdo se na věci a pojmy dívá s tohoto vývojového hlediska. Marx proto řekl, že je vlastně jen jedna skutečná, pravá věda — a to je historie, jak také ukázal vývoj vědy v nové době. Dnes i přírodní vědy (geologie, biologie atd.) staly se v podstatě historickými vědami. Dějiny proto nejen nás mnoho učí, ale učí nás právě tomu, co je ze všeho poznání nejdůležitější, či přesněji řečeno: co musí být základem a v co ústí všechno naše i ono převážně statické poznávání.

Ale ovšem *ne každé* dějiny, t. j. každé vypsaní dějin, dávají nám to, co zde naznačeno. K tomu nestačí pouhé jen vypravování dějů sebezajímavější, jak k tomu svádí někdy až románová napínavost historických dějů i osudů historických osob. Ale rovněž pouhé konstatování faktů nejsou dějiny v pravém smyslu. K tomu, i když toho je také třeba jako podkladu, musí přistoupit ještě něco více: ono vymezení zákonného vývoje lícených dějin. Tak se také dějepisectví po staletí vyvíjelo. Nejprve to byli *kronikáři*, kteří prostě zapisovali, co se jim zdálo zajímavé, „pro paměť budoucích“, aby i ti věděli, co kdysi bylo. Potom, se vznikem novodobé vědy, vzniklo *kritické* dějepisectví, zkoumající správnost pramenových údajů, dat, faktů, což je stadiun mezi historiky dodnes nejvíce rozšířené. Ale od počátku 19. století, s rozvojem vědy o lidské společnosti, rozvíjí se konečně skutečné, opravdové dějepisectví, zkoumající *vývoj dějin*, a lícící i jednotlivé události jako součástky či důsledky těchto vyšších či hlubších sil ve vývoji lidstva. A jen toto dějepisectví je tedy skutečným dějepisectvím, neboť zajiště o to jde, o toto poznání. Jako nejiccennější poznatek všeho studia historie.

2. ČESKÉ DĚJINY

I o nich ovšem platí všechno to, co bylo řečeno o dějinách vůbec, neboť přísně měřeno není vůbec jiných dějin, než jsou dějiny všeho lidstva. Což nejlépe vidíme na počátcích dějin, kdy takřka vůbec nemůžeme dějiny dělit podle zemí neb národů, nýbrž hledáme všeobecné zákony bytí tehdejšího, prvotního člověka. A teprve potom, po stále větším štěpení i zase seskupování lidstva v kmemy a národy, a po stále ostřejším vyhraňování se národních individualit, možno mluvit o dějinách jednotlivých úseků lidstva, ať zemí nebo národů. Aniz bychom však i tu ztráceli vědomí o souvislosti těchto dějin s obecnými lidskými dějinami, neboť zrovna na př. středověk, kdy vznikly dnešní národy, byl věk typicky universální, t. j. se snahou sjednotit lidstvo dokonce v jedné organizaci. A hned potom novověk, rozšířením své oblasti i na jiné světa díly, ale zejména svými vynálezy sjednocoval národy ve způsobu jejich života ještě více, neboť dobrodiní vynálezů, umožňujících člověku lehčeji a lépe žít, bylo vítáno všemi bez rozdílu. Takže dnes, pokud jde o vlastní život aspoň tak zv. civilizovaných národů, není mezi nimi vlastně vůbec žádných podstatných rozdílů. A proto všechno se navzájem dotýká, a nikoli už jen v denním životě, ale i v hospodářském podnikání, politice, kultuře, ve všem. Čili dnes teprve nelze národní dějiny odtrhávat od všeobecných dějin.

Dějiny jednotlivé země neb jednoho národa mohou proto míti smysl jen ve třech směrech. Mohou především vyličit *podíl* té které země neb národa na světových dějinách. Dále mohou ukázat na *zvláštní* příčiny, proč

v té zemi neb u toho národa ten a ten všeobecný jev a zákon jevil se v té míře a v té formě, jak se jevil. To jest konkrétní všeobecné, světové dějiny aplikovaním jejich zákonů na přesnější určené i zbadatelné území neb národ. A konečně mohou podat obraz i takových dějinných sil, jež vytryskly ze zvláštních poměrů té oné země neb toho onoho národa, a jež sice nedosáhly obecného významu, ale pro onu zemi neb národ měly veliký význam.

A užitečnost, poučnost a mravní síla těchto národních dějin? Ty dokonce mohou být pro takové konkrétní prostředí ještě větší, jak to ukazuje právě příklad českých dějin. Jsme národ počtem neveliký, a osudem jsme byli po staletí vklíněni do těla jiného národa, velikého a dravého, takže nám stále hrozilo přímo pohlcení tímto velkým národem. Bylo nám proto nad jiné třeba optimismu, jemuž nás učí dějiny svým zákonem stálého vývoje vpřed, přes všechny pomíjící překážky. Čechům daleko více to ještě bylo třeba než velikým, zabezpečeným národům. K tomu pak přistupoval ještě i úžasný protiklad mezi minulostí a přítomností českého národa v době úpadku. Český národ, veliké někdy uměl získati sobě jméno, ale pak opět tak hluboce klesnouti mohl, až i sám to jméno zapíral, praví Palacký. Ano, bělohorskou katastrofou zdál se náš národ být vůbec vymazán z řady národů. A přece v době husitské byl to slavný národ, stojící přímo v popředí evropského pokroku, a už dříve český stát byl jeden z nejmocnějších v celé střední Evropě. Připomínání slavné minulosti mělo proto pro český národ v době jeho ponížení i tento ještě, a zcela výjimečný význam. Posilovalo ho to ve víře, že není tak nemožnou, jak se jevil ve smutné té době, mohl-li kdysi hrát tak velkou a slavnou roli, i že

nemusí být navždy odsouzen k životu, který žil. Historie učila porobený národ víře v budoucnost a ve své, i když okamžitě oslabené síly.

Nebylo také u Čechů vědy *národnější*, než je dějepisectví. Jen studium českého jazyka se mu v tom kdysi přibližovalo, jako též věda o velkém národním pokladu, teď zanedbaném, ale kdysi kvetoucím. A byl to sám lid, který čtením kronik, z nichž čerpal hlavní útechu, postavil už kdysi naše dějepisectví na toto výjimečné místo. Proto když se na konci 18. století počala probouzet nová, teď již novověká naše osvěta, byla to rovněž historie, která vedla. Ale proto byla také u nás vždy studována a vykládána nejen jako věda, ale i jako učitelka národa. Odtud i množství úvah u nás o významu dějin pro náš národ, i o tom, co z naší historie je i dnes ještě významné. I konečně — a to je pro národní význam historie u nás nejvýznamnější — odtud i život, ano vkloubenost historie do našeho i nejspolečnějšího života. Nám historie není mrtvá minulost, ano není vůbec minulost, je stále živou součástíkou i přítomnosti. Tak zeptá-li se někdo, kdo je největší Čech, každý, u nás mu odpoví, že Jan Hus, při čemž to nemyslí jen za minulost, ale i za přítomnost, za celou dobu národní existence vůbec. A s ozvuky husitství se setkáme i v nejčasovějších, politických a jiných projevech dneška. Tak historie byla a jest našemu národu oporou i dneška i zítřka, jak to přímo lapidárně vyjádřil F. L. Rieger v hesle, jež se stalo rázem i národním heslem: „Byli jsme a budeme!“

Až proto v jednu dobu se zvedl u nás i odpor proti „historismu“, to jest proti přílišnému se utápění v minulosti, protože to mohlo i odvádět od součas-

ných úkolů a tak místo posílení oslabit národní síly. Ale to platilo právě jen o takto nesprávně chápané historii, nikoli že by v tom byl odpor proti národním významu historie. Toho nejlepší dokladem byl sám ten, kdo vedl tento boj — T. G. Masaryk, jenž při tom svou thesi, že národní obrození bylo pokračováním české reformace, a že humanismus husitství a českého obrození jest přímo posláním českého národa, vyzvedl povzbuzující a dokonce zavazující význam historie pro náš národ jako málokdo druhý.

3. SMYSL ČESKÝCH DĚJIN

Je jistě věci podání českých dějin, aby z něho vysvitlo to, co nazýváme smyslem českých dějin. Ale jako si stanovíme napřed, i když ne bez předcházející znalosti těchto dějin, povahu a účel dějin vůbec a českých zvláště, tak i po jejich smyslu se ptáme hned zde, při vstupu do nich. A tu jsme ve šťastné situaci, že můžeme dáti dosti určitou, ano jednoznačnou odpověď, neboť máme filozofii svých národních dějin vypracovanou a prošlou již i mnohými stadii a tlm i zkouškami, jako málokterý jiný národ.

Nejednou dokonce bylo uvažováno, má-li vůbec nějaký smysl existence českého národa. A objevila se u nás tato otázka dokonce ne jednou. Po prvé a nejsilněji na přechodu z 18. do 19. století, v době rodícího se nového obrození českého národa. Tehdy, kdy národ byl v takovém úpadku, že jako by byl takřka neexistoval, v ne-jedné české hlavě vznikla pochybnost, nejen zdá-li se to podati, ale i má-li vůbec smysl obrozovat, přivádět

znova k životu národ tak upadlý. Už jeho geografická poloha budila tuto pochybnost. Jsme ze slovanského světa, tak tehdy usuzováno, vysunutí daleko na západ a vrázení přímo ve chřtán cizího, nám nepřátelského a proti nám nesrovnatelně silnějšího národa, obra proti nám trpaslíku, jak se tehdy zdálo. Udržíme se? Můžeme se vůbec udržet? Tak zněla otázka, tehdy často takto stavěná, ale i potom nejednou se vynořující aspoň v náznaku, takže ještě A. Jirásek uznával za nutné ve svých buditelských dílech vypořádat se s těmito pochybnostmi.

Nešlo však jen o počet a geografickou polohu. Dostáneme my, při zachování své národnosti, hospodářské a kulturní výše jiných, větších národů? Nebude zachování národnosti obětí, již těžce za to zaplatíme na statických lidsky právě nejvyšších? I to nejsilněji a nej-přirozeněji znělo v době prvních pokusů o obrození národa, kdy z národa zůstaly jen nejnižší, nejméně kulturní vrstvy. Vše, co bylo vyšší, hospodářské podnikání, věda i umění, vše bylo nejen řečí, ale i duchem namože německé. Nebylo tudíž i s tohoto kulturního hlediska ne-li nemožností, tedy bláhovostí, z tohoto úhoru a na této poušti tvořit zvláštní českou vědu, české umění, českou literaturu, vůbec český vyšší kulturní život? Němci toho tehdy také využívali a odůvodňovali germanisací, již tehdy současně zahájili, jakoby péci o tyto naše kulturní zájmy. Má smysl pokoušet se kritičtější českou literaturu, říkali, ubohou, nepatrnou, jsou-li tu velikáni jako Goethe a Schiller? Ale nejen Němci tak říkali, i mnozí Češi tak se sami sebe ptali: nebylo by lépe dobrovolně, z vlastního zájmu připojit se k velkému národu a být účasten jeho velké kultury, než ztráct energii na podnikání tak těžké, a jak se zdálo

bezvýsledné? Nebudeme tu platit své národnosti daň až neúměrnou? A nejen tehdy se ozývala tato otázka. I po stu letech se ještě objevili u nás nespokojenci s českou „malostí“: r. 1886 H. G. Schauer a po dalších 20 letech M. Marten. I oni, ač tehdy již česká kultura vydala světové plody, obnovili otázku, má-li pro českého kulturního člověka smysl stát mimo velký a silný proud valící se velikými národy, má-li vůbec smysl — být Čechem.

Taková byla otázka, taková však byla i odpověď. Ani ona ne jen úzce nacionální. Bylo opravdu lhotejně, a právě se světového hlediska, byl-li tu český národ nebo ne? Anebo naopak je nejen pro něho, ale i pro lidstvo užitečno, aby existoval? Český národ má přece tisíciletou historii. Nechtě tedy ona vydá svědectví, byl-li český národ prospěšný lidstvu i ospravedlnil-li tím svou existenci čili nic! Ten význam měl u nás boj o tak zv. smysl českých dějin, kterého se zúčastnili takřka všichni lepší čeští historikové, Palackým počínaje. Byla to otázka o roli českého národa v historii člověčenstva, a tím i o jeho právu na existenci.

A bylo to hned velké poslání, které Palacký, první náš skutečný již národní dějepisec, přikl českému národu i v obecných, světových dějinách. „Jakož země česká sama do středu a srdce Evropy položena jest, tak i národ český stal se po mnohé věky střediskem, ve kterémž rozmanité prvky a zásady noveevropského života národního, státního i církevního ne bez zápasu se stýkaly a jednolyly.“ Čili určitéji: „Hlavní obsah a základní rys celého dějinstva českomoravského jest ustavné stýkání a potýkání se Slovanství s Římanstvím a Němectvím. A jelikož Římanství ne samo sebou, ale

téměř veskrze jen prostředkem Němectva se Čechů dotýkalo, dějiny české vůbec hlavně na sporu s Němectvem se zakládají.“ Osvětil pak tím Palacký opravdu jeden z nejzákladnějších rysů českého národa a jeho dějin: naši slovanskou svébytnost, a přece při tom i silnou světovost, již se podstatně lišíme od národů, u nichž stýkání se s cizím světem, jak rovněž upozorňuje Palacký, „nebylo tak všestranné, živé a pronikavé“. I zase proč jsme se zde, na západě udrželi, kážto jiní Slované (Polabští) tu podlehli. „Český národ sám jediný s německým co rovný k rovnému se přitociv . . . uhájil až po dnes národnosti své, a jakkoli mnoho německého do života svého pojal i duchovně zažil, nepřestal proto býti slovanským národem“ (Palacký).

I podává Palacký, veden tímto svým pojetím, tento obraz celkového smyslu a rázu českých dějin: „Vykládáje tedy dějiny národa českého, budeme vypravovati, jaké úkazy spor a zápas ten od věků ve vlasti naší na jevo vyvodili; zápas vedený netoliko za hranicemi, ale i uvnitř země české, netoliko proti cizincům, ale i proti domácím, netoliko mečem a štítem, ale i duchem a slovem, ústavami a obyčejí, zřejmě i ukrytě, věhlasným horlením i slepou vášní, netoliko k vítězství aneb porobě, ale i ke smíření.“

I více však můžeme ještě říci: že český národ nejen spolupracoval na evropském vývoji, ale i v jakém směru: že *pokrokověm*. Hისισтví — tot vrchol českých dějin, zní z Palackého líčení přímo slavnostně. A proč? Protože tehdy Čechové stannli přímo v čele evropského pokroku a předešli v tom jiné národy. Oni první tehdy a hned statečně a směle zvedli prapor novověké svobody, sociální, politické i duchovní, o níž teprve po

nich i největší národové počali též usilovat. A dovedli za ni i bojovat, a proti všem, jakož i po 200 letech, v době velkého světového konfliktu na počátku 17. století, za ni se i obětovat, ale po nových 200 letech, v době obrození, znova ji ožít a znova za ni jít s celým zápalom. Pronikl pak tento rys z dějin národa hluboko v samu podstatu a charakter národa. I nejšířší vrstvy lidové to v sebe vssály, jak ukazuje živý ohlas, ano zápal, jejíž v nich vyvolává boji za svobodu, necht se objevil kdykoli akdekoli. Tu vždy český lid nejen cítí s tímto bojovníky, ale zvedá i svůj hlas pro ně a za ně, a může-li, spěchá i na pomoc. A také naši nejlepší a nejnárodnější spisovatelé a umělci jsou tímto duchem cele prostoupeni: Smetana jako Mánes, Aleš jako Jirásek, Petr Bezruč jako S. K. Neumann. A tak celými českými dějinami i vši českou kulturou táhne se tento rys i činí český národ nejen v jeho vynikajících představitelích, ale i v širokých masách národem typicky pokrokovým.

Byl sice učiněn pokus a i dnes se dály pokusy *zvrátit* neb aspoň silně oslabit tuto pokrokovou tradici českého národa. „Našemu národu není osudem přáno, aby zároveň jiným národům rozvířeti byl mohl po vše časy život svůj duchovní cestou přirozenou, během pokojným a organickým“ (Palacký). Krvavý režim pobělohorský, ve službách protireformační reakce století 17. a 18., hubil i fysicky dosavadní české obyvatelstvo, aby zvrátil onen pokrokový vývoj českého národa. A v tom obyvatelstvu, jež zůstalo neb nově dorůstalo, snažil se i jinými všemi prostředky do kořene vymýtit všechnu spojitost s předbělohorským, husitským českým světem. Místo něho pak snažil se co nejvíce rozšířit vládu fysické poroby i duchovní temnoty. Proto pobělohorská

doba neznamená v našich dějinách jen jiné období neb etapu, třebaš i jinak orientovanou, jak to vidíme někdy u jiných národů. U Čechů znamenala tato doba vědomou a úplnou negaci toho, co bylo až dosud; popření toho, čím národ dříve žil a co ho činilo živým a zdatným národem. I znamená úplné přervání vývoje našeho národa.

Nezdarilo se sice protireformační reakci ani za 200 let násill a tmy dosici toho, co chtěla. Jakmile evropskí národové, též zotročovaní reakci, začali proti ní zvedat hlavu, i v českém národě ukázalo se dositi těch, kteří nezapomněli, přes veškerou persekuci, co bývalo v Čechách dříve, a zachovali si ve svém srdci odkaz oněch lepších a pro český národ i čestnějších časů minulých. A přišlo národní obrození, jež přineslo i obrození oněch slavných a pokrokových tradic českého národa, jak ani jinak nebylo možno. Jen v nich byl život, kážto pobělohorský svět znamenal smrt českého národa. A tak husitsko-pokroková tradice v našem národě nejen ožila, a nejen přihlásila se k ní znova zdrcující většina národa, ale i pokračovala a pokračuje v ní, přes všechny úklady reakce, i dnes, vedouc národ, jako jediné pravá národní naše tradice, i dále stále vpřed.

Než pobělohorský svět, i když byl přemožen, nezničil z národa beze zbytků. Doba jeho vlády byla příliš dlouhá, aby jed reakce nepronikl hloub, a aby zmizel zároveň se světem, s nímž se kdysi objevil. A bylo dositi těch, kteří měli i osobní neb hmotný zájem na udržení starých pořádků pobělohorských, a proto, nemajíce již moci přímo džzet ty pořádky, uživali aspoň ideologie protireformační pro podporu svého vlivu a moci. Bylo to na prvév místě katolické duchovenstvo, zvláště

vyšoké, jehož význam a postavení přímo vyrostlo z oné smutné doby národa. A bylo to Rakousko, jež rovněž žilo a se udržovalo jen násilným držením národů a speciálně českého národa ve své moci, tak, jak zbavilo tento národ všech práv i zotročilo jej po Bílé hoře. Konečně vítána byla protireformační ideologie i rakouské byrokratické a jiné reakci. Protireformační pobělohorská reakce byla ještě i v 19. století vítanou spojenkyň jak absolutismu Metternichova před r. 1848, tak i Bachova po tomto roce, i kdykoli vůbec se jednalo o udržení českého národa v područí Vídně neb spojeněho s ní Říma.

To vše drželo tuto reakci při životě, a našel se i historik — byl to W. W. Tomek, stavěný kdysi hned vedle Palaackého — který v tomto rakousko-protireformačním duchu sestrojil jinou, reakční filosofii českých dějin. Ne husitství, podle něho, ale doba Karla IV. byla nejslavnější doba českých dějin, kdy Praha byla hlavním městem římsko-německé říše a sídlem císaře, kdy se pyšnila nekonečným počtem kostelů a klášterů, arcibiskupstvím, universitou plnou vznešených prelátů a spolehlivých, neznepokojujících učenců, kdy v zemi vládla bohatá šlechta i byl klid a pořádek, protože v zemi vládla autorita — katolická církev. Husité však naopak uvrhli zemi ve zmatek, vyvolali občanskou válku, pobořili mnoho hradů a klášterů, zbavili národ úcty k panovníkovi a k mocným světa, kněžským i světským, podkopali v národě úctu k autoritě. Bylo proto neštěstím, ale štěstím pro český národ, byl-li po Bílé hoře znova, a třeba násilím, převeden ke katolictví a tím navázal na tuto, husitstvím přetrženou tradici.

Než tato argumentace, i když ji pronášel učenec

významu a jména Tomkova, byla příliš nečeská a i ve výkladu historických skutečností příliš nepravdivá a protismyslná, aby mohla mít v českém lidu jakýkoli úspěch. Čpěla především příliš Rakouskem a jeho zájmy, jako Tomek ne náhodou byl profesorem rakouských dějin na pražské universitě, i přímo otrockým sluhou rakouské reakce proti vlastnímu národu ve smutné době nové jeho persekuce za Bacha po r. 1848. A naproti tomu český národ příliš dobře si byl vědom, přes násilné ho přesvědčování o opaku, že pobělohorská doba byla dobou největšího úpadku českého národa. Kdy český národ byl přímo rdoušen, kdy doma sotva že živořil a ve světě nebyl vůbec ničím. Bez úspěchu zůstal proto také pokus Jos. Pekaře oživit tuto tomkovskou „filosofii“ českých dějin v nové době a formě, přes to, že i Pekař měl pověst historika z dnešních nejpřednějšího. I u něho byla jeho závislost na reakci a služba reakci příliš zjevná, a také věcně jeho argumentace příliš nepravdivá, aby na národ mohlo jakkoli působit jeho snižování husitství a velebení pobělohorské násilnické šlechty. Svedlo to něco jeho žáků, nakapalo to něco fašistického jedu na naše střední školy do výkladů reakčních profesorů, Pekatových žáků, ale národ tím zůstal nedotčen.

A se stejným neúspěchem se potkali i intelektuálové, kteří, oslnění leskem barokní Prahy a jiných kostelů a zámků, začali rovněž omývat pobělohorskou dobu, že nebyla tak zlá, jak ji líčili národní historikové a jak ji měl v paměti národ. Ti jednak vyzdvihovali Balbína, jako by on reprezentoval pobělohorskou dobu, a ne ty tisíce Koniášů, nenávislivých nepřátel a škůdců českého lidu a národa. Jednak ukazovali na uměleckou hodnotu baroka u nás jako skvělého představitele pobělohorské

kultury v Čechách. Vnesli pak to do vědecké a umělecké literatury v takové míře, že ta v posledních 30—40 letech byla a jest tímto nenárodním chápáním pobělohorské doby silně nakažena. Na národ však ani to nic nepůsobilo. Všechno to líčení panské skvělosti v pobělohorské době nejen nevyvracelo, nýbrž naopak ještě potvrzovalo, jak smutná to byla doba, když při hrozném životě lidí tak do široka a do vysoka mohl se rozmáchnout život panských a kněžských sídel, a když to byl při tom život cizí, z něhož lid a národ nic neměl než novou ještě a hroznou porobu a ještě hroznější duševní temno. Co pak znamená spolupráce vládnoucí vrstvy s nepřitelem, čehož typickým příkladem byla právě těmito intelektuály tolik velebená pobělohorská „česká“ šlechta, poučila zkušenost z doby hitlerovské okupace i je samy. Že není většího zločinu na národě, hmotného i morálního, než právě přizpůsobování se vládnoucí vrstvy nepříteli a šíření tím demoralisace v samém národě. Proto jako husitsko-pokroková tradice ovládala vždy velkou většinu národa, tak toto reakční nazírání získalo si během celých staletí jen málo těch, kteří se jím dali svést, a ti nijak nerepresentovali národ. Ani všechno katolické duchovenstvo nepříjalo ten názor a ze širokých vrstev jen ti nemyslivější, nejneuvědomělejší — ti, kteří v přímno neuvěřitelné tuposti dovedli chodit na Bílou horu v procesí poděkovat pánu bohu za vítězství, jež tehdy zničilo český národ. A z intelligence ani ti, o nichž zde bylo mluveno jako služebníckých reakce, nebyli by ochotni přiznat se ke všem oněm protinárodním důsledkům, plynoucím z koncepce tomkovsko-pekařovské. I u nich je to na prvním místě neuvědomělost, estetická slabost, a obyčejně jen jich napodobitelé

a vyznavací z nižší intelligence toho využívali vědomě ve prospěch blízké jim reakce. Takže vynikajících představitelů, dokonce takových, kteří by se mohli postavit vedle velkých zjevů národně-pokrokového tábora, tento reakční tábor vůbec nemá, ani v lidu ani v tvůrčím světě. Vždyť i v době největšího rozmachu této reakce, v samé době pobělohorské, největším představitелеm národa nebyl někdo z jejího tábora, nýbrž dědic a pokračovatel husitských tradic — veliký Komenský. A v dalších dobách teprve nebylo básníka neb umělce aspoň přibližně té výše jako nahoře uvedení, který by byl vyšel neb byl napojen duchem tohoto, v podstatě protinárodnímho směru a světa. Jak je také přirozeno, neboť z kultu ponižení, otročení a zkázy národa se nemůže zrodit žádná velikost.

Smysl českých dějin je proto jasný: je to ten, jež si ve své paměti uchovával sám národ, jež z jeho duchu formuloval Palacký, a jehož zastáncem byli a jsou jak nejšíší vrstvy, tak i nejlepší lidé českého národa.

4. ČESKÝ NÁROD

I tu musíme se zastavit, chceme-li líčiti dějiny českého národa, neboť: kdo je to český národ a kdo patří k němu, čili kterého národa jsou to dějiny? A dále: jaký je poměr mezi českým národem a českou zemí? Jsou české dějiny dějinami jen národa českého a ne země? Anebo jsou to dějiny české země a s ní i národa ji obývajících?

Druhá část těchto otázek bývala v našem dějepiscetví obyčejně řešena tak, že pod názvem české dějiny vypravovaly se dějiny i českého národa i české země. Což není